

УДК 378.015311:78:159.9(477.82)

DOI <https://doi.org/10.52726/as.pedagogy/2023.1.18>

С. П. ЯБКОВСЬКА

*викладач-методист циклової комісії народних інструментів,
Комунальний заклад вищої освіти «Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради, м. Луцьк, Україна
Електронна пошта: syabkovsjka@ipc.ukr.education
<https://orcid.org/0000-0002-8456-5812>*

В. Й. РОКОШ

*викладач-методист циклової комісії народних інструментів,
Комунальний заклад вищої освіти «Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради, м. Луцьк, Україна
Електронна пошта: vrokosh@ipc.ukr.education
<https://orcid.org/0000-0002-0453-454x>*

І. В. МАЗУРОК

*старший викладач циклової фортепіано,
Комунальний заклад вищої освіти «Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради, м. Луцьк, Україна
Електронна пошта: imazurok@ipc.ukr.education
<https://orcid.org/0000-0003-1089-424x>*

ВПЛИВ МІЖОСОБИСТІСНИХ ВЗАЄМИН НА РОЗВИТОК ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ ОСОБИСТОСТІ У КОНТЕКСТІ ПРОФЕСІОНАЛІЗАЦІЇ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

У статті окреслено сучасні напрями досліджень індивідуально – психологічних особливостей та міжособистісних взаємин як складного психологічного феномена та вплив педагогічного процесу на формування творчого розвитку учнівської молоді. Зроблено акцент на науковому підході, що розробляється в сучасній вітчизняній педагогіці, згідно з яким було визначено цілеспрямоване використання потенціалу музичного мистецтва як важливого чинника формування особистості у навчально – виховному процесі. Показано важливість вивчення міжособистісних взаємин у шкільному колективі та визначення соціального статусу особистості. Обґрунтовано необхідність створення сприятливих умов для творчої самореалізації дітей, навчання взаємодії та взаємовпливу у колективі. Показано, що роботу з формування творчого розвитку необхідно поєднувати з вихованням впевненої у собі та оптимістичної особистості. Успішність дитини закладена у самій природі феномена обдарованості, бажання досягти успіху є однією з екзистенційних потреб особистості. Доведено, що розвиток позитивних міжособистісних взаємин при виконанні спільних творчих завдань в кожного учня, виявляє творчі здібності та нахили, впливає на їх творчу самореалізацію та особистісне зростання. Необхідно забезпечувати можливості розвитку творчого потенціалу кожної особистості в художньо-естетичній діяльності, зокрема музичній. Залучення дітей до спільної творчої діяльності, а згодом і до прояву індивідуальних творчих особливостей кожного, створює для них можливість проявити себе, набути комунікативного досвіду, продемонструвати весь потенціал своїх творчих можливостей. Опора на творчий потенціал особистості сприяє підвищенню рівня соціального статусу та формуванню творчого розвитку особистості.

Ключові слова: творчий розвиток, самореалізація, індивідуально-психологічні особливості, педагогічний процес, естетичний досвід.

Поставлення проблеми. В умовах реформування освіти України спостерігається перегляд концептуальних підходів, ціннісний перехід від авторитарної до дитиноцентрованої педагогіки, гуманізація всіх аспектів освітнього процесу. У контексті

таких парадигмальних змін визнається цінність, унікальність і неповторність кожної дитини. Відтак, змінюється і мета освіти – виховання компетентних, впевнених у собі, конкурентноздатних, тобто успішних особистостей.

Спрямування педагогічного процесу на творчий розвиток особистості, здатної до швидкого реагування на можливі зміни навчального середовища, значною мірою сприяє розв'язанню проблеми адаптації молодшої людини в соціумі. Ця проблема – одна з актуальних у сучасній педагогіці, для її розв'язання важливим є визначення шляхів цілеспрямованого творчого розвитку майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі професійної підготовки. Особливої уваги потребують обдаровані діти, для розвитку здібностей і творчої самореалізації яких потрібно створювати сприятливі психологічно комфортні та розвивальні умови.

Наша концептуальна ідея ґрунтується на положенні, що в сучасних умовах розвитку освіти, її реформування, впровадження Державного стандарту загальної освіти необхідно забезпечити якісну професійну підготовку майбутніх учителів музичного мистецтва. Одним з аспектів розв'язання цієї проблеми є цілеспрямоване використання у навчально – виховному процесі вищої школи потенціалу музичного мистецтва як важливого чинника формування творчої особистості майбутнього вчителя музичного мистецтва.

Мета статті – на основі аналізу наукових праць обґрунтувати необхідність переосмислення та модернізації змісту і технологій підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до керівництва розвитком творчості та обдарованості школярів.

Аналіз попередніх досліджень. Здійснений аналіз підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до творчого розвитку молодших школярів дав змогу виявити особливості їхнього естетичного досвіду як основи професійного керівництва процесом творчого розвитку учнів. Розробка проблеми творчого розвитку особистості суттєво активізувалася та розглядається на якісно новому рівні. Інтерес становлять дослідження, в яких розкривається співвідношення когнітивних і некогнітивних чинників у досягненні успіху і творчій самореалізації обдарованої особистості (Г. Айзенк, Д. Гоулман, Р. Пономарева-Семенова, Є. Худобіна та інші); вивчаються соціально-психологічні аспекти (Ю. Бабаєва, Ю. Гільбух, О. Лосієвська, О. Савенков, О. Фокіна та інші); труднощі соціалізації обдарованих дітей (Н. Завгородня,

А. Мудрик, А. Петровський, Л. Токарева та інші).

Одним із сучасних, проте ще не досить розроблених наукових напрямів, є психолого-педагогічний супровід обдарованих дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивно-освітньому просторі. У контексті інклюзивного підходу І. Нінков [Ninkov: 202] аналізує роботу з обдарованими дітьми, стверджуючи, що саме інклюзія як альтернативна основа є потенційно найкращою системою освіти. З метою діагностики творчих здібностей та творчого мислення використовували стандартні методики, а також проводилась діагностика міжособистісних стосунків та їх вплив на творчі здібності школярів.

Результати та дискусії. Як зазначає С. Сисоєва, головною ознакою творчої особистості вважаються її творчі якості, тобто індивідуально-психологічні особливості людини, які відповідають вимогам творчої діяльності. Зазначена проблема є комплексною, що включає в себе не тільки організацію зовнішньої діяльності, але й стимуляцію перетворення внутрішнього світу людини, створення умов для розкриття і реалізації її прихованих потенцій у процесі розвитку її відносин із зовнішнім світом [Сисоєва: 6]. Аналіз структури психологічного механізму творчості дозволив встановити її зв'язки з розвитком психологічних якостей особистості та визначити творчість як «механізм розвитку» [Пономарьов: 5]. У процесі творчості не тільки реалізуються творчі можливості особистості, а й здійснюються прогресивні інтелектуальні, особистісні, поведінкові, діяльнісні зміни в самій людині.

У педагогічній науці усталеним є трактування поняття *формування творчої особистості* як її розвиток у результаті цілеспрямованих педагогічних впливів. Одним із найскладніших актуальних питань психолого-педагогічної науки та освітньої практики залишається пошук ефективних шляхів для творчої самореалізації особистості (О. Лукашевич, О. Музика, О. Шевчишена та інші). За результатами опитування батьків та експертів Ю. Єременко виділяє такі причини нереалізованості у дітей: скромність, невпевненість у власних здібностях, небажання їх розвивати [Єременко: 2].

У контексті сучасних викликів слушною є позиція О. Цибулько щодо орієнтованості сучасної освіти не лише на інтелектуалізацію, але й на духовні координати, властиві розвитку людини загалом і тому необхідні для її цілісного виховання. Дослідниця вважає, що «освітній політиці необхідно визнати духовний вимір навчання у сучасному світі, що може допомогти відновити добробут, активізувати більш глибокий потенціал молодих поколінь» [Цибулько: 7].

У даному дослідженні з метою діагностики творчих здібностей та творчого мислення було використано стандартизовані методики, а також проводилась діагностика міжособистісних стосунків та їх вплив на творчі здібності школярів. Рівні творчості в процесі міжособистісних взаємин оцінювались за показниками: швидкість творчого мислення школярів, його гнучкість, оригінальність розв'язання творчого завдання та рівень розробленості творчої ідеї. Як показали результати дослідження, в міжособистісних взаєминах при виконанні спільних творчих робіт учням властиво: швидкості мислення – 20% низького рівня, середнього рівня – 50%, високого – 30%; гнучкості творчого мислення: низького рівня – 16%, середнього – 44% і високого рівня – 40%; оригінальності у виконанні творчих спільних робіт: низького рівня – 24%, середнього рівня – 24%; розробленості ідеї у виконанні спільних творчих робіт – низького рівня – 16%, середнього – 64% і високого рівня – 20%.

С.Л. Рубінштейн стверджував, що «серце людини зіткано із її людських ставлень до інших людей: те, чого він вартий у цілому визначається тим, до яких людських стосунків людина прагне, які стосунки з іншими людьми вона здатна встановити» [Якименко, Луценко 2012]. За А.С. Макаренком, у педагогічній роботі ми маємо справу насамперед зі стосунками, саме стосунки є об'єктом педагогічної роботи.

Дитина вступає у взаємодію зі середовищем, з окремими людьми, і тут починається моральне виховання, стрижнем якого є формування гуманних взаємин дітей. У суспільстві ці відносини характеризуються відносинами дружнього співробітництва, піклуванням про людину.

В.А. Киричок виділяє такі етапи розвитку гуманних відносин у дітей молодшого шкільного віку:

- розширення і вдосконалення почуття відповідальності у відносинах;
- формування внутрішніх регуляторів гуманних відносин (потреби, моральні знання, ідеали, мотиви, самооцінка);
- формування гуманних почуттів;
- зростання психологічної змістовності відносин дітей, прояв теплоти, сердечності, люб'язності;
- оволодіння досвіду моральних відносин;
- зростання здатності до спонтанного прояву гуманних відносин в різних сферах діяльності і спілкування дітей [Киричок].

За результатами дослідження було виявлено кореляційні зв'язки між рівнем творчості і характером взаємин школярів, їх соціальним статусом. Так, високий соціальний статус в учнів з високим рівнем творчості продемонструвало 20% респондентів, середній статус – 74% і 6% – низький. Середній рівень творчого мислення мали учні з середнім соціальним статусом і лише незначна частина учнів з низьким соціальним статусом мали низький рівень творчого мислення. В основі проведення психокорекційної роботи лежала розроблена нами соціальна модель розвитку творчих здібностей в процесі міжособистісної взаємодії, яка полягала в тому, що покращення міжособистісних взаємин позитивно взаємокорелює із проявами творчості у процесі виконання спільних творчих робіт і в процесі виконання індивідуальних творчих завдань.

Діагностичні зрізи дозволили також виявити домінуючі типи взаємин школярів. Позитивний ефект психокорекційної роботи проявився у переважанні доброзичливого, альтруїстичного характеру спілкування школярів, домінуванні адаптованої стосовно інших поведінки з позитивною спрямованістю і майже відсутніми випадками дезадаптованої, егоїстичної поведінки у взаєминах з іншими при виконанні спільних творчих робіт, яка була пов'язана з суперництвом, негативізмом до інших.

Таким чином, підтвердилось припущення про те, що розвиток позитивних міжособистісних взаємин у процесі виконання спільних творчих робіт і завдань знімає проблему супер-

ництва і сприяє підвищенню рівня соціального статусу школярів, гуманізації ровесницьких стосунків.

Висновки. Із зазначеного вище можна зробити висновок, що сумарні показники творчого мислення достовірно збільшилися і найсильніші відмінності було виявлено за показником оригінальності та розробленості ідеї у виконанні спільних творчих робіт і завдань. Систематичне позитивне підкріплення соціального статусу учня в колективі, опора на творчий потенціал особистості сприяє покращенню психологічного мікроклімату ровесницьких стосунків, розвиває творчий потенціал кожної особистості. Високий рівень творчого мислення співвідноситься з високим соціометричним статусом, розширяється сфера свідомості, розвиваються здатності критичного самоаналізу, самооцінки учнями своїх потенційних можливостей. Так поступово розвивається «Я» – образ» учня, зміцнюється взаємодія емоційного і когнітивного компонентів в оцінці один одного, усвідомлення себе як суб'єкта спільної творчої діяльності, а згодом і індивідуальних творчих особливос-

тей кожного школяра. Навіть незначний успіх може суттєво вплинути на різні аспекти життя і особистісного зростання дитини, розвитку впевненості у собі та у власних силах, виховання морально-вольових якостей: сміливості, рішучості, підвищення ініціативності, соціометричного статусу в колективі з відкриттям нових резервів до спілкування, гармонізацію стосунків дитини з однолітками, мотивування та активізацію участі у наступних видах творчої діяльності.

Проведене дослідження націлює на поглиблення наукових пошуків та урізноманітнення освітніх практик музично-мистецької педагогіки щодо ефективної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до цілеспрямованого розвитку творчих здібностей учнів в інноваційних освітніх середовищах, зокрема у парадигмі поступального руху до освіти 4.0. Важливим аспектом розв'язання піднятої проблеми є створення у закладі вищої освіти розвивального, рефлексивно-емпатійного середовища, яке стимулювало б розвиток творчості майбутніх учителів музичного мистецтва в освітньо-педагогічній і музичній діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Єременко Ю. В. Самореалізація обдарованих учнів у сучасній Україні: основні чинники та ризики: *дис. канд. соціологічних наук*: 22.00.04. Харків, 2018. С. 279.
2. Киричок В. А. Формування гуманних взаємин молодших школярів у позакласній діяльності. Київ, 1993.
3. Музика О. Л. Екзистенційні потреби і розвиток обдарованої особистості. *Актуальні проблеми психології: збірник наукових праць Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України. Т. VI. Психологія обдарованості*. Випуск 10. Житомир, 2015. С. 63–77.
4. Ninkov I. Education Policies for Gifted Children Within a Human Rights Paradigm: a Comparative Analysis. *Journal of Human Rights and Social Work*. 2020. Vol. 5. P. 80-89. URL: <https://link.springer.com/article/10.1007%2Fs41134-020-00133-1> (дата звернення: 24.02.2023).
5. Сисоєва С. О. Підготовка вчителя до формування творчої особистості учня. Поліграф книга. Київ, 1996. 406 с.
6. Цибулько О. С. Духовні виміри сучасної освіти. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. Северодонецьк, 2019. Вип. 6 (93). С. 290–300. URL: <http://domtpsnu.snu.edu.ua/index.php/Domtp/article/view/103/96> (дата звернення: 25.02.2023).
7. Якименко Л. Ю., Луценко В. О. Особливості міжособистісних відносин у дитячому колективі. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді*. Збірник наукових праць. 2012. Вип. 16. Книга 1. С. 389–396.

REFERENCES

1. Yeremenko, Yu. V. (2018). Samorealizatsiia obdarovanykh uchniv u suchasni Ukraini: osnovni chynnyky ta ryzyky [Self-realization of gifted students in modern Ukraine: main factors and risks] *thesis. of Sociological Sciences*: 22.00.04. Kharkiv. P. 279 [in Ukrainian].
2. Kyrychok, V. A. Formation of humane relationships of junior high school students in extracurricular activities. Kyiv. 1993. [in Ukrainian].
3. Muzyka, O. L. Ekzystentsiini potreby i rozvytok obdarovanoi osobystosti [Existential needs and the development of a gifted personality]. *Actual problems of psychology: a collection of scientific works of the H.S. Kostyuk Institute*

of Psychology of the National Academy of Sciences of Ukraine. T. VI. Psychology of giftedness. Issue 10. Zhytomyr, 2015. P. 63–77 [in Ukrainian].

4. Ninkov I. Education Policies for Gifted Children Within a Human Rights Paradigm: a Comparative Analysis. Journal of Human Rights and Social Work. 2020. Vol. 5. P. 80–89. URL: <https://link.springer.com/article/10.1007%2Fs41134-020-00133-1>

5. Sysoeva, S. O. *Pidhotovka vchytelia do formuvannia tvorchoi osobystosti uchnia [Teacher preparation for the formation of a student's creative personality]*. Polygraph book. Kyiv, 1996. P. 406 [in Ukrainian].

6. Tsibulko O. S. Spiritual dimensions of modern education [Dukhovni vymiry suchasnoi osvity]. *Personal spirituality: methodology, theory and practice*. Severodonetsk, 2019. Issue 6 (93). P. 290–300. URL: <http://domtpsnu.snu.edu.ua/index.php/Domtp/article/view/103/96> [in Ukrainian].

7. Yakymenko L. Yu., Lutsenko V. O. Peculiarities of interpersonal relations in a children's team. *Theoretical and methodological problems of raising children and school youth*. Collection of scientific papers. 2012. Issue 16. Book 1. P. 389–396. [in Ukrainian].

S. P. YABKOVSKA

Senior Music Lecturer,

*Municipal Higher Educational Institution “Lutsk Pedagogical College”
of the Volyn Regional Council, Lutsk, Ukraine*

E-mail: syabkovsjka@lpc.ukr.education

<https://orcid.org/0000-0002-8456-5812>

V. Y. ROKOSH

Senior Music Lecturer,

*Municipal Higher Educational Institution “Lutsk Pedagogical College”
of the Volyn Regional Council, Lutsk, Ukraine*

E-mail: vrokosh@lpc.ukr.education

<https://orcid.org/0000-0002-0453-454x>

I. V. MAZUROK

Senior Music Lecturer,

*Municipal Higher Educational Institution “Lutsk Pedagogical College”
of the Volyn Regional Council, Lutsk, Ukraine*

E-mail: imazurok@lpc.ukr.education

<https://orcid.org/0000-0003-1089-424x>

THE INFLUENCE OF INTERPERSONAL RELATIONSHIPS ON THE DEVELOPMENT OF THE CREATIVE POTENTIAL OF PERSONALITY IN THE CONTEXT OF PRE-SERVICE MUSIC TEACHERS VOCATIONAL TRAINING

The article outlines modern research directions of individual psychological features and interpersonal relationships as a complex psychological phenomenon and the influence of the pedagogical process on the formation of the creative development of student youth. Emphasis is placed on the scientific approach developed in modern domestic pedagogy, according to which purposeful use of the potential of musical art was determined as an important factor in personality formation in the educational process. The importance of studying interpersonal relationships in the school team and determining the social status of an individual is shown. The need to create favorable conditions for children's creative self-realization, learning interaction and mutual influence in the team is justified. It is shown that the work on the formation of creative development must be combined with the education of a self-confident and optimistic personality. The essence of the concept of “self-esteem” and “abilities” for certain creative activities in the process of purposeful training and practical solving of creative tasks is clarified. A child's success is embedded in the very nature of the phenomenon of giftedness, the desire to succeed is one of the existential needs of an individual. It has been proven that the development

of positive interpersonal relations during the performance of joint creative tasks in each student reveals creative abilities and inclinations, affects their creative self-realization and personal growth. It is necessary to provide opportunities for the development of the creative potential of each individual in artistic and aesthetic activities, in particular musical ones. Involvement of children in joint creative activities, and later in the manifestation of individual creative features of everyone, creates an opportunity for them to express themselves, gain communicative experience, and demonstrate the full potential of their creative abilities. Relying on the creative potential of the individual helps to increase the level of social status and the formation of the creative development of the individual.

Key words: creative development, self-realization, individual – psychological features, pedagogical process, aesthetic experience.